

**P R Z E G L Ą D Z A C H O D N I O P O M O R S K I
R O C Z N I K X X X (L I X) R O K 2 0 1 5 Z E S Z Y T 2**

S T U D I A I R O Z P R A W Y

MAŁGORZATA KAMOLA-CIEŚLIK

Szczecin

**WSPÓLPRACA TRANSGRANICZNA
W RAMACH EUROREGIONU POMERANIA**

Słowa kluczowe: współpraca transgraniczna, pogranicze, euroregion, przełamywanie stereotypów, fundusze pomocowe

Keywords: cross-border cooperation, borderlands, euroregion, subversion of stereotypes, aid funds

Wprowadzenie

Zachodzące po roku 1989 zmiany polityczno-gospodarczo-społeczne w Europie Środkowo-Wschodniej zapoczątkowały możliwość budowania dobrosąsiedzkich kontaktów w ramach współpracy transgranicznej. Kooperacja państw w zakresie regionalnym miała wymiar bilateralny i multilateralny. Polska i niemiecka społeczność lokalna dążyły do nawiązywania różnorodnych kontaktów, przełamywania uprzedzeń, niwelowania różnic gospodarczych oraz wymiany dorobku kulturalnego. Wzmoczona aktywność władz regionalnych przyczyniła się do powstania zaawansowanych struktur współpracy transgranicznej, jakimi były i są euroregiony, w tym euroregion Pomerania.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie rozwoju polsko-niemiecko-szwedzkiej współpracy transgranicznej euroregionu Pomerania. Szczególną uwagę zwrócono na współpracę transgraniczną o charakterze gospodarczym, społecznym, turystycznym, kulturalnym i infrastrukturalnym, by znaleźć odpowiedź na następujące pytania. Po pierwsze, jakie formy współpracy transgranicz-

nej przeważały w euroregionie Pomerania? Po drugie, jakie korzyści przyniosła współpraca transgraniczna obszarom należącym do omawianego euroregionu? Po trzecie, jakie trudności pojawiły się podczas polsko-niemiecko-szwedzkiej współpracy?

Na potrzeby badania przyjęto następującą hipotezę: rozwój współpracy transgranicznej w ramach euroregionu Pomerania był ważnym instrumentem zbliżenia społeczeństw niemieckiego i polskiego, skłóconych z powodów narodowościowych i politycznych.

W badaniach wykorzystano metodę komparatywną, decyzyjną i instytucjonalno-prawną.

W części wprowadzającej zdefiniowano następujące terminy: współpraca transgraniczna, współpraca euroregionalna oraz euroregion. Następnie omówiono powiązania formalne w ramach euroregionu Pomerania wraz z przedstawieniem kierunków działalności tego euroregionu. Wskazano formy i efekty polsko-niemiecko-szwedzkiej współpracy transgranicznej w obszarze gospodarczym, społecznym i turystycznym. W ostatniej części artykułu zaprezentowano powiązania finansowe, które miały istotny wpływ na rozwój euroregionu.

W celu wyjaśnienia terminu współpraca transgraniczna należy odwołać się do europejskich podstaw prawnych dotyczących współpracy euroregionalnej. Zgodnie z *Europejską konwencją ramową o współpracy Transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi* (tzw. konwencja madrycka Rady Europy lub konwencja ramowa Rady Europy)¹ z 21 maja 1980 roku za współpracę transgraniczną uznaje się „każde wspólnie podjęte działanie mające na celu umocnienie i rozwój sąsiednich kontaktów między wspólnotami i władzami terytorialnymi dwóch lub większej ilości stron, jak również zawarcie porozumień i przyjęcie uzgodnień koniecznych do realizacji tych zamierzeń”². Współpraca transgraniczna ma m.in. zmierzać do przełamywania uprzedzeń oraz stereotypów i jest prowadzona przez przygraniczne regiony w ramach świadczenia usług, wymiany towarów i surowców, budowy infrastruktury komunikacyjnej, technicznej, wymiany kulturowej, oświatowej, sportowej i działalności turystycznej.

¹ Szerzej: H. Dumala, *Współpraca transgraniczna w konwencjach Rady Europy*, w: *Pogranicze polsko-niemieckie na tle granic i pograniczy europejskich*, red. J. Jańczak, M. Musiał-Karg, L. Wojnicz, Poznań 2010, s. 10–12.

² Europejska konwencja ramowa o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi, Dz.U. z 1993 r. nr 61, poz. 287.

Szczególną formą współpracy transgranicznej jest współpraca euroregionalna. Warunkiem jej zapoczątkowania jest powstanie zinstytucjonalizowanej formy działania, czyli euroregionu. Zatem współpraca transgraniczna w odróżnieniu od współpracy euroregionalnej należy do pojęć szerszych i nie wymaga tworzenia stałych struktur instytucjonalnych. Euroregion jest obszarem zinstytucjonalizowanej dobrowolnej współpracy transgranicznej, w którego skład wchodzi terytoria dwóch lub więcej państw. Euroregion oznacza organizację powołaną do koordynacji współpracy na określonym terenie. Celem tej współpracy jest m.in. zapewnienie dobrosąsiedzkich stosunków ze społecznościami państw sąsiadujących ze sobą, podnoszenie poziomu i jakości życia, a także podejmowanie działań na rzecz idei jedności europejskiej³.

Geneza euroregionu Pomierania

W Europie Zachodniej idea powoływania euroregionów narodziła się po drugiej wojnie światowej⁴, w celu zbliżenia społeczeństw i rozwoju zniszczonych orazuboższych regionów. W Polsce euroregiony zaczęły powstawać na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku⁵, co było wynikiem transformacji systemowej w Polsce oraz w Europie Środkowo-Wschodniej. Tworzenie ich było również wyrazem świadomości wspólnych problemów, potrzeb oraz sposobem na rozwój współpracy transgranicznej.

Idea utworzenia euroregionu Pomierania została zaproponowana przez stronę niemiecką w 1991 roku⁶. Jego powołanie dawało stronie niemieckiej możliwość ubiegania się o fundusze z Unii Europejskiej (UE) na zaspokojenie potrzeb rozwojowych regionów. W latach 1991–1995 przedmiotem negocjacji euroregionalnych

³ T. Łoś-Nowak, *Euroregiony jako czynnik kreujący tożsamość europejską. Przesłanki, możliwości, zagrożenia*, w: *Euroregiony mosty do Europy bez granic*, red. W. Malendowski, M. Szczepaniak, Warszawa 2000, s. 34.

⁴ W Europie Zachodniej w 1958 r. na granicy holendersko-niemieckiej powołano pierwszy euroregion o nazwie „Euroregion”. Od tego czasu w Europie powstało przeszło 200 euroregionów. P. Bartnik, *Historia euroregionu Pomierania. Od związku gmin do trójnarodowego porozumienia*, „Europomerania” 2005, nr 11, s. 18.

⁵ W 1991 r. powołano euroregion Neisse-Nisa-Nysa. Był to pierwszy euroregion obejmujący obszary przygraniczne należące do Polski. Przystąpiły do niego również powiaty i miasta należące do Niemiec i Czech, http://www.euroregions.org/pl/index/ogolne_o_euroregionie_nysa/90.html (21.12.2014).

⁶ M. Żurek, *Teoria współpracy transgranicznej na przykładzie Euroregionu Pomierania*, Szczecin 2011, s. 51.

były koncepcje współpracy transgranicznej. Niemieccy partnerzy przedstawili kilka koncepcji współpracy polsko-niemieckiej w ramach pogranicza. Najlepiej opracowany był plan Stolpego⁷, który zakładał powołanie transgranicznego tak zwanego regionu Odry. Zgodnie z nim teren przygraniczny miał obejmować pas wzdłuż Odry i Nisy Łużyckiej o szerokości 50 kilometrów po stronie niemieckiej i 100 kilometrów po stronie polskiej. Plan przewidywał powołanie polsko-niemieckiego banku, utworzenie transgranicznych parków narodowych, współpracę przemysłu drzewnego i chemicznego po obu stronach Odry. Polska propozycja współpracy zakładała z kolei powołanie czterostronnej współpracy – w skład euroregionu Pomerania miały wejść gminy polskie, niemieckie, szwedzkie oraz duńskie⁸. We wrześniu 1992 roku Sejmik Samorządu Województwa Szczecińskiego przyjął uchwałę o rozpoczęciu rozmów z reprezentantami samorządów niemieckich, szwedzkich i duńskich.

Podczas negocjacji dotyczących utworzenia euroregionu Pomerania strona polska i niemiecka rozpoczęły tworzenie struktur euroregionalnych. W 1992 roku powołano Związek Komunalny „Europaregion Pomerania” e.V., w skład którego weszły powiaty i miasta Meklemburgii-Pomorza Przedniego i Brandenburgii. Rok później utworzono Komunalny Związek Celowy Gmin Pomorza Zachodniego „Pomerania” (KZC GPZ „Pomerania”)⁹, który zrzeszał gminy ówczesnych województw szczecińskiego, gorzowskiego i koszalińskiego¹⁰. Szczecin nie został członkiem KZC GPZ „Pomerania”. Władze miasta uznały, że z uwagi na swoją wielkość i stołeczność powinien być oddzielnym podmiotem transgranicznego porozumienia.

⁷ Strona niemiecka, oprócz planu opracowanego przez ówczesnego premiera niemieckiego kraju związkowego Brandenburgia Manfreda Stolpego, przygotowała inne koncepcje dotyczące polsko-niemieckiej współpracy transgranicznej. Była to m.in. europeizacja obszaru Odry–Nisy autorstwa Hansa Koschyka, polsko-niemiecka współpraca przygraniczna autorstwa Victora von Malchusa, plan Willera. Ibidem, s. 52.

⁸ U. Berlińska, *Marzenia stały się rzeczywistością. Krótka historia 15-lecia euroregionu Pomerania*, „Europomerania” 2011, nr 1, s. 4.

⁹ Decyzją walnego zgromadzenia z 10 stycznia 2001 r. KZC GPZ „Pomerania” przeszedł w stan likwidacji. Obowiązki i prawa KZC przejęło Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu „Pomerania”, które zostało powołane w marcu 2001 r. Likwidacja KZC GPZ „Pomerania” była spowodowana określeniem nowych zadań dla euroregionu Pomerania i znowelizowaną ustawą o finansach publicznych. U. Berlińska, *Prezentacja KZC GPZ Pomerania*, „Europomerania” 2001, nr 1–2, s. 14.

¹⁰ Ł. Wróblewski, *Polsko-niemiecko-szwedzka współpraca regionalna w latach 2007–2013 w euroregionie Pomerania*, „Przegląd Zachodni” 2010, nr 3, s. 192; J. Karpiński, *Geneza powstania euroregionu Pomerania. Kalendarium*, „Europomerania” 2000, 15 grudnia, s. 5.

Polskiej propozycji utworzenia czterostronnego porozumienia transgranicznego nie udało się zrealizować. Zwyciężyła propozycja niemiecka zrzeszająca stronę polską i niemiecką w ramach euroregionu. Gminy duńskie i szwedzkie zrezygnowały z możliwości wstąpienia do euroregionu Pomerania – partner duński z uwagi na zaangażowanie w realizację idei powołania euroregionu Bałtyk, do którego przystąpił w 1998 roku, a szwedzki z powodu trwającej reformy administracyjnej w Szwecji¹¹. W lutym 1994 roku KZC GPZ „Pomerania” i Związek Komunalny „Europaregion Pomerania” e.V. podpisały porozumienie o ponadgranicznej współpracy, które umocniło polsko-niemiecką współpracę transgraniczną oraz było zapowiedzią powołania euroregionu.

15 grudnia 1995 roku podpisano w Szczecinie umowę o utworzeniu euroregionu Pomerania. Początkowo tworzyły go regiony przygraniczne Republiki Federalnej Niemiec (powiaty i miasta Meklemburgii-Pomorza Przedniego i Brandenburgii) i Rzeczypospolitej Polskiej (miasto Szczecin i gminy województwa zachodniopolskiego), a od lutego 1998 roku w jego skład weszły regiony przygraniczne Królestwa Szwecji (gminy regionu Skanii). Obecnie członkami euroregionu są: po stronie polskiej – miasto Szczecin oraz Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu „Pomerania” (SGPE „Pomerania”), a po stronie niemieckiej – Związek Komunalny „Europaregion Pomerania” e.V. Związek Gmin Skanii był członkiem euroregionu do 2013 roku. Na rysunku 1 przedstawiono zmiany geopolitycznego kształtu euroregionu Pomerania w latach 1995–2014.

Zgodnie z umową o utworzeniu i działalności euroregionu Pomerania powołano następujące organa władz euroregionu: Radę Euroregionu¹², Prezydium Euroregionu¹³ i Sekretariat Euroregionu¹⁴.

¹¹ P. Bartnik, *Euroregion Pomerania 1995–2003*, w: *Studia archiwalne, historyczne, politologiczne*, red. A. Czubiński, J. Pacholak, Szczecin–Warszawa 2003, s. 400.

¹² Rada Euroregionu Pomerania, będąc organem uchwałodawczym, miała m.in. prawo wyboru prezydium euroregionu, zatwierdzania projektów działań, uchwalania planów finansowych dotyczących wspólnych przedsięwzięć na wnioski prezydium. Każda ze stron euroregionu delegowała po dwunastu członków do Rady. Archiwum Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Pomerania (dalej: ASGPEP), *Umowa o utworzeniu euroregionu Pomerania z dnia 15 grudnia 1995 roku*, s. 1; *Umowa o przystąpieniu Związku Gmin Skanii do euroregionu Pomerania z 26 lutego 1998 roku*, s. 1–3; M. Kamola-Cieślak, *Polsko-niemiecka współpraca gospodarcza w ramach euroregionu Pomerania w latach 1995–2008*, w: *Pogranicze polsko-niemieckie po 2004 roku. Nowa jakość sąsiedztwa?* red. J. Jańczak, M. Musiał-Karg, Toruń 2009, s. 91; U. Berlińska, *Marzenia stały się...*, s. 6.

¹³ Do zadań prezydium euroregionu Pomerania należało m.in. powoływanie prezydentów euroregionu oraz grup roboczych, reprezentowanie euroregionu na zewnątrz (funkcję tę sprawują również prezydenci), zwoływanie posiedzeń i realizacja uchwał Rady Euroregionu oraz kierowanie pracami Sekretariatu Euroregionu. M. Kamola-Cieślak, *Polsko-niemiecka współpraca gospodarcza...*, s. 91.

¹⁴ Sekretariat Euroregionu Pomerania jest wspólny dla wszystkich stron. Ibidem.

- - granice państw
- - granice jednostek podziału administracyjnego
- Obszar euroregionu
- - strona polska od 1995 r.
- - strona niemiecka od 1995 r.
- - strona szwedzka w latach 1998 - 2013.

Rys. 1. Zmiany geopolitycznego kształtu euroregionu Pomerania w latach 1995–2013

Źródło: http://www.schwedt.eu/sixcms/detail.php?gsid=land_bb_boa_01.c.28925.de&_lang=de (21.12.2014).

Cele i powiązania formalne euroregionu Pomierania

Współpraca w euroregionie Pomierania była i jest ukierunkowana na „podejmowanie wspólnych działań dla równomiernego i zrównoważonego rozwoju regionu oraz zbliżenia jego mieszkańców i instytucji stron”¹⁵. Wspólne działania podejmowane są w celu rozwoju współpracy transgranicznej w zakresie gospodarki, kultury, oświaty, turystyki i infrastruktury. Cele te są osiągnięte m.in. przez:

1. Podnoszenie poziomu życia obywateli mieszkających w regionie, dzięki wspólnie realizowanym inwestycjom i programom gospodarczym, szkoleniom zawodowym.
2. Popieranie jedności europejskiej.
3. Utrzymanie oraz poprawianie stanu środowiska naturalnego, poprawę gospodarki rolnej i leśnej.
4. Budowanie oraz dostosowanie infrastruktury na potrzeby ruchu granicznego i regionalnego.
5. Rozwój współpracy gospodarczej i skoordynowanego transgranicznego planowania przestrzennego¹⁶.

Umowa o utworzeniu euroregionu Pomierania z 1995 roku była pierwszym dokumentem, w którym określono formalne powiązania euroregionu. Trzy lata później strony polska, niemiecka i szwedzka podpisały *Umowę o przystąpieniu Związku Gmin Skanii do euroregionu Pomierania*. Następnie przyjęto *Transgraniczną koncepcję rozwoju i działania euroregionu Pomierania na lata 2000–2006*¹⁷, którą później zaktualizowano (zaplanowano działania na lata 2007–2013)¹⁸. Wymienione dokumenty były podstawą kształtowania współpracy polsko-niemiecko-szwedzkiej w euroregionie Pomierania.

Transgraniczne koncepcje rozwoju i działania pozwoliły przygotować i wdrożyć wspólne projekty, które były dofinansowywane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W latach 2000–2006 do podstawowych priorytetów rozwoju współpracy transgranicznej na obszarze euroregionu Pomierania zaliczono rozwój małych i średnich przedsiębiorstw, kooperację przed-

¹⁵ ASGPEP, *Umowa o przystąpieniu...*, s. 1–3.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ ASGPEP, *Transgraniczna koncepcja rozwoju i działania euroregionu Pomierania na lata 2000–2006. Raport końcowy 1999*, s. 1.

¹⁸ ASGPEP, *Transgraniczna koncepcja działań i rozwoju euroregionu Pomierania na lata 2007–2013 (EHK). Wersja końcowa, sierpień 2006*, s. 6, 13, 14.

siębiorstw przemysłowych, poprawę infrastruktury technicznej i turystycznej¹⁹, podwyższenie kwalifikacji pracowników, co miało sprzyjać wzrostowi zatrudnienia²⁰, a także rozwój współpracy regionalnej w obszarze kultury, oświaty, opracowanie programów skierowanych do młodzieży, mających na celu zintegrowanie społeczeństwa zamieszkującego pogranicze. W latach 2007–2013 rozszerzono kierunki działania euroregionu m.in. o utrzymanie i tworzenie nowych miejsc pracy, rozwój technologiczny małych i średnich przedsiębiorstw, wzmocnienie regionalnej gospodarki morskiej przez rozwinięcie współpracy między dostawcami, usługodawcami, portami i stoczniami.

Biorąc pod uwagę kierunki rozwoju i działania euroregionu Pomerania, należy zauważyć, że w obszarze gospodarki planowano doprowadzić współpracę między małymi i średnimi przedsiębiorstwami do trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zwiększyć konkurencyjność przedsiębiorstw na rynku lokalnym i międzynarodowym. Rozwój infrastruktury oparto nie tylko na tworzeniu nowych połączeń, ale i na podejmowaniu działań zmierzających do modernizacji już istniejących. Przede wszystkim chodziło o ułatwienie przemieszczania się mieszkańców w ramach poszczególnych regionów (inaczej: o wzrost mobilności). Rozwój kooperacji transgranicznej w sferze społecznej miał zbliżyć ludzi, przełamać uprzedzenia między Polakami, Niemcami i Szwedami oraz pomóc budować wspólną sąsiedzką przyszłość²¹.

Współpraca podmiotów gospodarczych, młodzieży, kulturalna, turystyczna, infrastrukturalna oraz finansowa w ramach euroregionu Pomerania

Istotną formą powiązań gospodarczych w ramach euroregionu Pomerania było powstanie w 1996 roku Niemiecko-Polskiego Forum Gospodarczego, które zbie-

¹⁹ Poprawa infrastruktury technicznej i turystycznej w euroregionie Pomerania miała polegać m.in. na rozbudowie i budowie infrastruktury drogowej i modernizacji infrastruktury portowej. ASGPEP, *Transgraniczna koncepcja rozwoju i działania euroregionu Pomerania na lata 2000–2006...*, s. 169, 170.

²⁰ W celu podwyższenia kwalifikacji pracowników w ramach euroregionu Pomerania planowano m.in. nauczanie języków obcych oraz współpracę polsko-niemiecko-szwedzkich placówek gospodarczych i edukacyjnych. W. Durka, *Euroregion Pomerania – koncepcja rozwoju i działania*, „*Europomerania*” 2000, 23 marca, s. 38, 39.

²¹ ASGPEP, *Transgraniczna koncepcja działań i rozwoju euroregionu Pomerania na lata 2007–2013 (EHK)...*, s. 102–107.

rało się kilka razy w ciągu roku. Jego zadaniem było umożliwienie nawiązania kontaktów między przedstawicielami przedsiębiorstw z Polski i Niemiec²². Cel ten udawało się osiągnąć, o czym świadczą podpisane umowy o współpracy między niemieckimi i polskimi firmami. Warto wspomnieć o układach kooperacyjnych, jakie zawarła stocznia w Greifswaldzie z polskimi firmami, czy o współpracy polsko-niemieckich pracowni budowlanych, dzięki której odnowiono zamek w Wartin²³.

Do innych przejawów polsko-niemieckiej współpracy gospodarczej należy zaliczyć Polsko-Niemieckie Forum Przedsiębiorców Euroregionu Pomerania. W latach 1996–2013 zorganizowano 70 takich przedsięwzięć, m.in. w Greifswaldzie (1998), Pasewalku (1998), w Szczecinie (1999, 2011), w Neubrandenburgu (2013)²⁴. Organizowane fora przedsiębiorców, podobnie jak fora gospodarcze, były platformami, na których rodziły się pozytywne impulsy do współpracy firm. Przedstawiciele niemieckich i polskich przedsiębiorstw wymieniali się doświadczeniem m.in. w zakresie wytwarzania, przerabiania i zastosowania na rynku surowców odnawialnych, nowych technologii, wytwarzania ekologicznych produktów spożywczych, rozwoju innowacyjności²⁵. W ramach Polsko-Niemieckich Forów Przedsiębiorców Euroregionu Pomerania odbywały się – oprócz dyskusji i wymiany doświadczeń partnerów – kiermasze, na których prezentowały się firmy regionalne.

Kolejnym przykładem rozwoju współpracy gospodarczej w ramach euroregionu Pomerania było zorganizowanie Euroregionalnych Prezentacji Gospodarczych w latach 2001 i 2002. Były to głównie wystawy o charakterze targowym, którym towarzyszyły konferencje, seminaria i warsztaty. Podczas spotkań dyskutowano o wykorzystaniu turystycznego i rolniczego potencjału regionu, o kooperacji przedsiębiorstw euroregionu, wykorzystaniu nowych technologii w gospodarce²⁶. Ich efektem było podpisanie przez polskie przedsiębiorstwa (m.in. Spółdzielczą Agrofirmę Witkowo, Przedsiębiorstwo Robót Mostowych

²² ASGPEP, *Inicjatywa wspólnotowa Interreg III A. Wyniki współpracy transgranicznej w ramach Programu Regionalnego Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia-Polska (województwo zachodniopomorskie) w latach 2000–2006*, Schwerin 2008, s. 10, 11.

²³ M. Żurek, *Teoria współpracy transgranicznej...*, s. 165.

²⁴ *Ibidem*, s. 166.

²⁵ <http://www.pomerania.org.pl/site/69-polsko-niemieckie-forum-przedsiębiorcow/372> (18.11.2013).

²⁶ I. Kowalczyk, E. Adamowska, *II Euroregionalne Prezentacje Gospodarcze już za nami, „Europomerania” 2002, nr 4, s. 4–7; U. Berlińska, Marzenia stały się...*, s. 10.

„Mostar”, szczeciński „Polmos”) umów o współpracy z firmami z Niemiec i Szwecji.

Pod koniec lat dziewięćdziesiątych powołano do życia podmioty, które miały na celu wsparcie współpracy gospodarczej w euroregionie Pomerania. Placówki te – zwane centrami obsługi i doradztwa – zorganizowano najpierw w Greifswaldzie, Neubrandenburgu, Anklam, Schwedt i Pasewalku. Następnie na terenie województwa zachodniopomorskiego, m.in. w Karlinie, Koszalinie, Myśliborzu i Dębnie²⁷. Centra pełniły funkcję placówek doradczych dla małych i średnich przedsiębiorstw, pozyskiwały informacje i nawiązywały kontakty z partnerami gospodarczymi w regionie²⁸. Ponadto regularnie organizowały polsko-niemieckie konferencje, seminaria, warsztaty, których przedmiotem była m.in. kooperacja przedsiębiorstw, problemy prawne związane z powoływaniem do życia wspólnych przedsiębiorstw. Celem działalności centrów obsługi i doradztwa było wspieranie współpracy transgranicznej w dziedzinie gospodarki, turystyki, ochrony środowiska, szkolnictwa, kultury i spraw społecznych.

Przedstawione dotąd przykłady współpracy gospodarczej miały charakter powiązań odgórnych, czyli takich, które inicjował i organizował euroregion Pomerania lub jego podmioty członkowskie reprezentujące stronę polską i niemiecką (a więc miasto Szczecin, SGPE „Pomerania” – do marca 2001 roku KZC GPZ „Pomerania”, Związek Komunalny Europaregion Pomerania). Należy powiedzieć, że udział Komunalnego Związku Gmin Skanii w tych projektach był nikły. Odległość terytorialna, znacznie mniejsza znajomość kultury i obyczajów partnera szwedzkiego utrudniały współpracę między stroną polską a szwedzką²⁹. Trudności te w mniejszym stopniu dotyczyły relacji między niemieckimi a szwedzkimi partnerami. Należy jednak wspomnieć, że w 2000 roku Komunalny Związek Gmin Skanii zorganizował w gminie Hässleholm konferencję, w której

²⁷ ASGPEP, *Inicjatywa Wspólnotowa Interreg III A...*, s. 12; *Inwestować w serca i głowy ludzi. Polsko-niemiecka współpraca w województwie zachodniopomorskim, Meklemburgii-Pomorzu Przednim i Brandenburgii w latach 2000–2006*, Schwerin 2006, s. 6.

²⁸ Centra Obsługi i Doradztwa współpracowały z polskimi i niemieckimi instytucjami wspierającymi gospodarczy i społeczny rozwój euroregionu Pomerania, m.in. z Północną Izbą Gospodarczą, Polsko-Niemieckim Domem Gospodarki, Międzynarodowymi Targami Szczecińskimi, Zachodniopomorską Agencją Rozwoju Regionalnego, Izbą Rzemieślniczą Małej i Średniej Przedsiębiorczości, <http://www.pogranicze.de/punkt-kontaktowo-doradczy/szczecin/centrum-uslugowo-doradcze> (18.11.2013).

²⁹ S. Alund, *Skania – współpraca w ramach Euroregionu Pomerania*, „Europomerania” 2000, 23 marca, s. 34.

uczestniczyli przedstawiciele polskich gmin euroregionu Pomerania³⁰. Partnerzy szwedzcy przekonywali stronę polską o zasadności rozwiązań przyjętych w sprawie gospodarowania odpadami komunalnymi. Tematyka związana z gospodarką odpadami komunalnymi, ochroną środowiska była również przedmiotem dyskusji między partnerami z Polski, Szwecji i Niemiec podczas Dni Skanii, które zostały zorganizowane w Szczecinie, Koszalinie i Świnoujściu w 2000 roku.

Oprócz powiązań gospodarczych w ramach euroregionu Pomerania na uwagę zasługuje współpraca młodzieży z gmin polskich, niemieckich i szwedzkich. Zrealizowano wiele przedsięwzięć, których celem było przewycięzanie barier między narodami oraz ułatwienie kontaktów i realizacja wspólnych projektów. Utworzona przez rząd Polski i Niemiec w 1993 roku Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży (PNWM)³¹ stała się istotnym instrumentem podejmowanych wspólnie działań. Najważniejszym celem było ułatwienie nawiązywania kontaktów, stąd zorganizowano wiele spotkań, imprez sportowych, kursów językowych, a także zainicjowano wymianę młodzieży szkolnej i pozaszkolnej, młodzieży niepełnosprawnej, dokształcanie nauczycieli, powołano polsko-niemieckie gimnazja. W lutym 1996 roku KZC GPZ „Pomerania” uzyskał uprawnienia jednostki centralnej PNWM do koordynowania współpracy w zakresie wymiany szkolnej i pozaszkolnej na obszarze województwa zachodniopomorskiego. Dzięki wsparciu PNWM w latach 1996–2007 zrealizowano przeszło 2300 projektów w około 500 placówkach oświatowych, młodzieżowych i kulturalnych, m.in. seminaria dla nauczycieli prowadzących wymianę szkolną w Mikuszowie,

³⁰ M. Dąbrowska, *Współpraca ze szwedzkim partnerem*, „Europomerania” 2000, 15 grudnia, s. 27.

³¹ Polsko-Niemiecką Współpracę Młodzieży powołano na mocy *Umowy o polsko-niemieckiej współpracy młodzieży z 1991 r.* oraz *Umowy o wymianie młodzieży z 1989 r.* Działalność organizacji była i jest oparta na partnerstwie i równoprawnej współpracy Polaków i Niemców. Do zadań PNWM zaliczono wspieranie różnych form wymiany młodzieży (m.in. wymianę szkolną i pozaszkolną, dokształcanie nauczycieli, polsko-niemieckie kursy dla animatorów wymiany, współpracę kulturalną oraz praktyki szkolne), przyznając dotacje, o które wstępują polska i niemiecka strona. W latach 1996–2013 dotacje udzielane przez PNWM beneficjentom były przeznaczane m.in. na programy naukowe, przedsięwzięcia naukowe, publikacje, audycje radiowe i telewizyjne, koszty instytucjonalne (personel). ASGPEP, *Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania. Raport z działalności jednostki centralnej polsko-niemieckiej współpracy młodzieży w latach 1996–2001*, Szczecin 2002, s. 8, 9; J. Zdanuk, I. Kowalczyk, *Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży Jugendwerk*, „Europomerania” 2000, 23 marca, s. 28–31; I. Kowalczyk, E. Adamowska, *Co to jest Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży?*, „Europomerania” 2003, nr 6, s. 23–26; I. Kowalczyk, E. Lewoczko, *Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży w Euroregionie Pomerania*, „Europomerania” 2008, nr 1, s. 5–8; I. Kowalczyk, *20-lecie Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży*, „Europomerania” 2012, nr 1, s. 17.

polsko-niemieckie szkolenia dla młodzieży w ramach programu „Młodzież” w Pasewalku i Maciejowie.

Jednym z najważniejszych efektów działalności PNWM były festiwale młodzieży, podczas których odbywały się warsztaty tematyczne i prezentacje artystyczne, zawody sportowe, dyskusje i spotkania, co pozwoliło na nawiązanie stałej współpracy między organizacjami młodzieżowymi i szkołami działającymi na terenie Polski, Niemiec i Szwecji. Festiwale dawały młodzieży możliwość nawiązywania kontaktów z rówieśnikami, sprawdzenia swoich umiejętności językowych oraz poczucia jedności grupowej.

Warto także wspomnieć o kontaktach polskiej i niemieckiej młodzieży w ramach współpracy euroregionu Pomerania z Bawarskim Kołem Młodzieży³². Dzięki niej zrealizowano kilkanaście projektów związanych z wymianą młodzieży, warsztaty artystyczne, seminaria i szkolenia. Efektem był m.in. cykl spotkań młodzieży z Polski, Niemiec i Izraela, dzięki czemu młodzi ludzie mieli możliwość lepszego poznania się i przełamania barier i stereotypów, co stało się podstawą budowy zrozumienia dla judaizmu i chrześcijaństwa oraz wzajemnej tolerancji.

Tym, co wzmocniło polsko-niemiecką współpracę młodzieży w ramach euroregionu Pomerania, było wybudowanie polsko-niemieckich przedszkoli w Löcknitz i w Starym Czarnowie³³, utworzenie polsko-niemieckich gimnazjów w Gartz nad Odrą, Löcknitz oraz w Szczecinie, a także Polsko-Niemieckiej Szkoły Podstawowej „Nasza Szkoła” w Szczecinie³⁴. Wspólna nauka, zabawa, zajęcia sportowe zintegrowały młodych ludzi, pozwoliły na nawiązanie nieformalnych kontaktów, które będą procentować w przyszłości.

Rozwój tych kontaktów oznaczał także trudności. Jedną z nich była asymetria rozwoju gospodarki Polski i Niemiec. Wymiana młodzieżowa dla budżetu

³² Bawarskie Koło Młodzieży powstało w 1947 r. Zadaniem tego stowarzyszenia była koordynacja prac organizacji młodzieżowych, m.in. skautowskich, sportowych, wyznaniowych, turystycznych. W 1998 r. w siedzibie euroregionu Pomerania KZC GPZ „Pomerania” i Miasto Szczecin podpisały z Bawarskim Kołem Młodzieży *Porozumienie w sprawie nawiązania i wspierania współpracy polskich i niemieckich organizacji młodzieżowych*. Za: J. Zdanuk, I. Kowalczyk, *Bawarskie Koło Młodzieży szkołą tolerancji*, „Europomerania” 2000, 23 marca, s. 16, 17.

³³ ASGPEP, *Chętnie się przyłączyć. Polsko-niemieckie centra spotkań i edukacji – dofinansowane przez Unię Europejską. Interreg IV A 2007–2013*, Schwerin 2013, s. 6, 7.

³⁴ Polsko-Niemiecka Szkoła Podstawowa „Nasza Szkoła” w Szczecinie, będąc szkołą niepubliczną, kładła główny nacisk – oprócz edukowania – na intensywną naukę języków obcych, kształtowanie kultury osobistej, umiejętność obsługi komputera. J. Karpiński, *Pod naszym patronatem*, „Europomerania” 2001, nr 1–2, s. 11.

domowego polskiej rodziny stanowiła odczuwalne obciążenie. Inną przeszkodą była bariera językowa. Młodzież niemiecka w niewielkim zakresie posługuje się językiem polskim, podobnie jak młodzież ze Skanii. W polskich szkołach bardziej popularny jest język angielski, którego znajomość ułatwiała kontakty ze szwedzką młodzieżą.

Duże znaczenie dla euroregionu miały wydarzenia kulturalne, a szczególnie powołanie Polsko-Niemieckiej Orkiestry Szkół Muzycznych Pomerania³⁵, w której skład weszli polscy i niemieccy uczniowie szkół muzycznych. Orkiestra uświetniła jubileusz euroregionu Pomerania w roku 2011 oraz uczestniczyła w prezentacji euroregionu w Brukseli w 2008 roku. Idea powstania oraz działalność zespołu była i jest przykładem nie tylko powiązań kulturalnych między dwoma narodami, ale również rozwoju polsko-niemieckiej współpracy młodzieży. Innym przykładem współpracy kulturalnej była organizacja Festiwalu Filmowego „Dokument Art” oraz imprez muzycznych i koncertów muzycznych (m.in. „Brzmienie Pogranicza na Uznamie”). W latach 2007–2013 rozwinęła się współpraca między Pomorskim Muzeum Krajowym w Greifswaldzie a Muzeum Narodowym w Szczecinie (czego efektem były wystawy poświęcone historii Pomorza), między Teatrem Uckermärkische Bühnen ze Schwedt nad Odrą a szczecińskimi teatrami, między szkołami muzycznymi w Stralsundzie i w Stargardzie Szczecińskim³⁶.

Kolejną płaszczyzną współpracy transgranicznej w ramach euroregionu Pomerania były powiązania turystyczne. Ich cel stanowiła poprawa i rozbudowa infrastruktury turystycznej oraz rozwój turystyki w euroregionie³⁷. Efektem realizacji różnorodnych projektów była modernizacja tzw. głównych punktów informacji turystycznej w miejscowościach Groß-Ziethen, Świnoujście i Moryń, budowa szlaków pieszo-rowerowych, rozbudowa Centrum Turystyki Wodnej w Schwedt nad Odrą i nadbrzeży w centrum Gryfina jako bazy transgranicznej

³⁵ Polsko-Niemiecka Orkiestra Szkół Muzycznych Pomerania została utworzona w 1998 r. W jej skład powołano polskich i niemieckich uczniów szkół muzycznych w wieku od 13 do 20 lat. Orkiestra wystąpiła w większości miast euroregionu Pomerania. ASGPEP, *Chętnie się przylączę...*, s. 10, 11.

³⁶ ASGPEP, *Transgraniczna koncepcja rozwoju i działania euroregionu Pomerania na lata 2000–2006...*, s. 27.

³⁷ Rozwój turystyki w euroregionie Pomerania wpłynął na poprawę połączeń transgranicznych. Inwestycje w zakresie budowy, modernizacji i połączeń istniejących ścieżek rowerowych w polskich i niemieckich miastach oraz gminach przeprowadzono m.in. w Mark Landin, Brüssow, Carmzow-Wallmow, Schenkenberg, Schwedt nad Odrą, Baniach, Cedyni, Chojnie, Kołbaskowie, Starym Czarnowie. Ibidem, s. 23.

turystyki wodnej, budowa portu jachtowego w Szczecinie, rozbudowa transgranicznej infrastruktury turystyki wodnej w Greifswaldzie i Trzebieży (umacnianie nabrzeży, budowa nowych pomostów)³⁸.

Rozwój współpracy transgranicznej o charakterze gospodarczym, społecznym i turystycznym był możliwy dzięki wsparciu finansowemu UE – funduszom pomocowym.

Do roku 2004 podstawowym instrumentem finansowym wspierającym stronę polską w realizacji projektów transgranicznych w euroregionie Pomerania były *Program współpracy przygranicznej Phare Polska–Niemcy* oraz *Program współpracy przygranicznej Phare Polska–Region Morza Bałtyckiego*. Dzięki nim utworzono m.in. Fundusz Małych Projektów Euroregionalnych oraz Fundusz Małych Projektów Infrastrukturalnych³⁹.

W latach 1995–2003 środki pochodzące z Funduszu Małych Projektów Euroregionalnych przeznaczono na realizację 379 projektów euroregionalnych w ramach współpracy Polska–Niemcy i 43 projekty związane ze współpracą Polska–Region Morza Bałtyckiego. Zorganizowano m.in. Niemiecko-Polskie Forum Gospodarcze, Niemiecko-Polskie Forum Przedsiębiorców Euroregionu Pomerania, centra obsługi i doradztwa, Polsko-Niemiecki Festiwal Młodzieży, Polsko-Niemiecką Orkiestrę Szkół Muzycznych Pomerania, polsko-niemieckie gimnazja w Polsce i Niemczech⁴⁰.

Przy wsparciu Funduszu Małych Projektów wiele miast i gmin zorganizowało festyny, wystawy, zawody sportowe, konferencje, seminaria, z udziałem niemieckich i szwedzkich partnerów (m.in. Dzień Sportu „Sprawnych inaczej” w Świnoujściu, Festiwal Muzyki i Sportu w Goleniowie, Warsztaty i Wystawę „Kobiety w Unii Europejskiej” w Moryniu oraz Maraton Świnoujście-Wolgast) oraz przygotowano publikacje o charakterze transgranicznym (m.in. *Szczecin – miasto dwóch kultur*, *Stargard Szczeciński – przeszłość i teraźniejszość*, *Choszczno – dawniej i dziś*). Największym beneficjentem środków z Funduszu Małych Projektów były miasta Szczecin, Świnoujście i Stargard Szczeciński.

Środki pochodzące z Funduszu Małych Projektów Infrastrukturalnych umożliwiły realizację projektów infrastrukturalnych, ekologicznych i turystycz-

³⁸ Ibidem, s. 24.

³⁹ W 1999 r. utworzono Fundusz Małych Projektów Infrastrukturalnych. Rok później miała miejsce druga i ostatnia edycja tego funduszu. ASGPEP, *Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania* [broszura o działalności SGPE „Pomerania”], Szczecin, wrzesień 2001, s. 8, 9.

⁴⁰ U. Berlińska, *Marzenia stały się...*, s. 8.

nych. W ramach tego funduszu podjęto się realizacji projektów inwestycyjnych w zakresie infrastruktury turystycznej (budowa ścieżek rowerowych, oświetlenie ulic, remont elewacji) oraz ochrony środowiska (rozbudowa kanalizacji sanitarnej). Inwestycje zakończono w 2003 roku⁴¹.

Po stronie niemieckiej odpowiednikiem *Programu współpracy przygranicznej Phare Polska–Niemcy* oraz *Programu współpracy przygranicznej Phare Polska–Region Morza Bałtyckiego* był program Interreg II. Środki przeznaczone na realizację projektów w ramach Interreg II były o wiele większe niż w przypadku dwóch wcześniej wymienionych funduszy. W ciągu pierwszych pięciu lat działalności euroregionu Pomerania jego niemieckie regiony przygraniczne otrzymały około 250 mln marek niemieckich na dofinansowanie inwestycji. Środki pochodzące z programu Interreg II przeznaczono m.in. na: wybudowanie portu promowego w Altwarp oraz drogi z Löcknitz do Grambow, modernizację schroniska młodzieżowego w Greifswaldzie i mola portowego w Lauterbach (na Rugii), powstanie niemiecko-polskiego gimnazjum w Löcknitz, otwarcie połączenia promowego Altwarp–Nowe Warpno⁴².

W latach 2004–2006 wdrażanie programów z Funduszu Małych Projektów odbywało się w ramach Inicjatywy Wspólnotowej Interreg III A. W tym okresie strona polska zatwierdziła 244 projekty (najwięcej o charakterze kulturalnym, jak festiwale, plenery, warsztaty artystyczne). Dzięki dofinansowaniu w ramach funduszu Interreg III kontynuowano projekty, np. Niemiecko-Polskiego Forum Przedsiębiorców Euroregionu, Polsko-Niemieckiego Festiwalu Młodzieży. Środki z funduszu pomocowego zostały przekazane również na działalność Polsko-Niemieckiej Orkiestry Szkół Muzycznych Pomerania⁴³.

Na niemieckim obszarze euroregionu efektem transgranicznej współpracy była realizacja projektów ukierunkowanych m.in. na współpracę przedsiębiorstw (utworzenie dwujęzycznej „Giełdy Szukam – Oferuję”, na której można było zdobyć informacje o przedsiębiorstwach oferujących kooperację i jej poszukujących, zorganizowanie platformy „Polsko-Niemieckie Fora Przedsiębiorców w Euroregionie Pomerania”, rozpoczęcie działalności przez centra obsługi i doradztwa

⁴¹ ASGPEP, *Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania* [broszura], s. 8.

⁴² M. Żurek, *Teoria współpracy transgranicznej...*, s. 188.

⁴³ J. Leśniewska, M. Świst, *Małe projekty w euroregionie Pomerania*, „EuroPomerania” 2008, nr 1, s. 22–24; *Rozmowa z Zygmuntem Siarkiewiczem, prezesem SGPE „Pomerania”, burmistrzem Barlinka – Szczecin metropolią pogranicza*, „Przez Granice”, dodatek SGPE „Pomerania” i „Kurier Szczeciński” 2013, nr XI (XX), s. 1.

w Anklam, Pasewalku, Schwedt), promocję turystyki i poprawę turystyki (rozbudowa trasy rowerowej Berlin–Uznam–Szczecin, poprawa infrastruktury transportowej, przedłużenie Uznamskiej Kolejki Kąpieliskowej do Świnoujścia, budowa ścieżek rowerowych)⁴⁴.

W latach 2007–2013 projekty euroregionu Pomerania były dofinansowane przez Fundusz Małych Projektów Interreg IV A. Do końca 2011 roku strona polska zatwierdziła 228 projektów, a strona niemiecka – 226. Dofinansowane zostały m.in. przedsięwzięcia kulturalne, imprezy sportowe i rekreacyjne, współpraca instytucji.

Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, że współpraca euroregionalna stała się szczególną formą współpracy transgranicznej oraz ważnym instrumentem budowania nowych stosunków międzyregionalnych i między państwowych.

Odpowiadając na pytania postawione na początku artykułu, należy stwierdzić, że istotnymi formami współpracy transgranicznej euroregionu Pomerania w zaprezentowanych obszarach współpracy były fora, seminaria, festiwale, konferencje, placówki doradcze, współpraca organizacji, instytucji, szkół. Formy tej współpracy były uzależnione od wspólnych inicjatyw partnerów euroregionu. Niektóre z nich miały charakter cykliczny.

Idea współpracy transgranicznej przyniosła stronom – polskiej, niemieckiej i szwedzkiej – korzyści gospodarcze, społeczne, kulturalne, m.in. w postaci zawarcia umów kooperacyjnych przez małe i średnie przedsiębiorstwa, wymiany doświadczeń, rozbudowy infrastruktury turystycznej i drogowej, realizacji wspólnych projektów kulturalnych. Jednocześnie współpraca partnerów euroregionu zmniejszyła dysproporcje rozwojowe między województwem zachodniopomorskim a niemieckimi powiatami i szwedzkimi gminami.

Istotnym efektem współpracy transgranicznej było zbliżenie narodów (szczególnie Polaków i Niemców). Dzięki niej możliwe było lepsze poznanie sąsiadów, rozwijanie tolerancji, poszanowania tradycji i kultury, co w konsekwencji dopomogło w przezwyciężaniu stereotypów i barier narodowych wśród społeczności lokalnej mieszkającej na obszarze euroregionu Pomerania; szczególna rola

⁴⁴ J. Leśniewska, M. Świst, *Małe projekty w euroregionie...*, s. 23.

przypadła tu młodzieży – jej współpraca stanowi największy sukces euroregionu. Tym samym postawiona na początku artykułu hipoteza została zweryfikowana. Najpoważniejszą przeszkodą w działaniach na pograniczu polsko-niemieckim jest wciąż bariera językowa oraz brak elementarnej wiedzy o kulturze, historii, społeczeństwie i sprawach codziennych.

Z przeprowadzonej analizy rozwoju współpracy transgranicznej w ramach euroregionu Pomerania wynika zauważalna asymetria powiązań pomiędzy inicjatywami polsko-niemieckimi a polsko-szwedzkimi czy szwedzko-niemieckimi. Szwedzka część euroregionu była wyraźnie mniej aktywna niż polska i niemiecka. Bariere stanowiła odległość terytorialna między tymi trzema regionami, co miało wpływ na bieżące funkcjonowanie struktury euroregionalnej. W ostatnich latach współpracę polsko-szwedzką osłabiło przekazywanie przez Unię Europejską mniejszych środków finansowych na rozwój transnarodowej współpracy. Nie bez znaczenia było także wybudowanie mostu łączącego Malmö z Kopenhagą, co spowodowało zwiększenie zainteresowania partnerów ze Skanii współpracą ze stolicą Danii, ułatwioną przez pokrewieństwo języków – duńskiego i szwedzkiego. Formalne wystąpienie Związku Gmin Skanii ze struktur euroregionu Pomerania było tylko przypieczętowaniem stanu faktycznego.

Bibliografia

MATERIAŁY ARCHIWALNE

Archiwum Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Pomerania

Chętnie się przyłączę. Polsko-niemieckie centra spotkań i edukacji – dofinansowane przez Unię Europejską, Interreg IV A 2007–2013, Schwerin 2013.

Inicjatywa Wspólnotowa Interreg III A. Wyniki współpracy transgranicznej w ramach Programu Regionalnego Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia-Polska (województwo zachodniopomorskie) w latach 2000–2006, Schwerin 2008.

Inwestować w serca i głowy ludzi. Polsko-niemiecka współpraca w województwie zachodniopomorskim, Meklemburgii-Pomorzu Przednim i Brandenburgii w latach 2000–2006, Schwerin 2006.

Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania, Raport z działalności jednostki centralnej polsko-niemieckiej współpracy młodzieży w latach 1996–2001, Szczecin 2002.

Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania (broшуra o działalności SGPE „Pomerania”), Szczecin 2001.

Transgraniczna koncepcja działań i rozwoju euroregionu Pomerania na lata 2007–2013 (EHK). Wersja końcowa, sierpień 2006.

Transgraniczna koncepcja rozwoju i działania euroregionu Pomerania na lata 2000–2006. Raport końcowy 1999.

Umowa o przystąpieniu Związku Gmin Skanii do euroregionu Pomerania z 26 lutego 1998 roku.

Umowa o utworzeniu euroregionu Pomerania z dnia 15 grudnia 1995 roku.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

Europejska konwencja ramowa o współpracy transgranicznej między wspólnotami i władzami terytorialnymi, Dz.U. z 1993 r. nr 61, poz. 287.

OPRACOWANIA

Euroregiony mosty do Europy bez granic, red. W. Malendowski, M. Szczepaniak, Warszawa 2000.

Pogranicze polsko-niemieckie na tle granic i pograniczy europejskich, red. J. Jańczak, M. Musiał-Karg, L. Wojnicz, Poznań 2010.

Pogranicze polsko-niemieckie po 2004 roku. Nowa jakość sąsiedztwa? red. J. Jańczak, M. Musiał-Karg, Toruń 2009.

Studia archiwalne, historyczne, politologiczne, red. A. Czubiński, J. Pacholak, Szczecin–Warszawa 2003.

Żurek M., *Teoria współpracy transgranicznej na przykładzie Euroregionu Pomerania*, Szczecin 2011.

ARTYKUŁY

Alund S., *Skania – współpraca w ramach Euroregionu Pomerania*, „Europomerania” 2000, 23 marca.

Bartnik P., *Euroregion Pomerania 1995–2003*, w: *Studia archiwalne, historyczne, politologiczne*, red. A. Czubiński, J. Pacholak, Szczecin–Warszawa 2003.

Bartnik P., *Historia euroregionu Pomerania. Od związku gmin do trójnarodowego porozumienia*, „Europomerania” 2005, nr 11.

Berlińska U., *Marzenia stały się rzeczywistością. Krótka historia 15-lecia euroregionu Pomerania*, „Europomerania” 2011, nr 1.

Berlińska U., *Prezentacja KZC GPZ Pomerania*, „Europomerania” 2001, nr 1–2.

Dąbrowska M., *Współpraca ze szwedzkim partnerem*, „Europomerania” 2000, 15 grudnia.

- Dumała H., *Współpraca transgraniczna w konwencjach Rady Europy*, w: *Pogranicze polsko-niemieckie na tle granic i pograniczy europejskich*, red. J. Jańczak, M. Musiał-Karg, L. Wojnicz, Poznań 2010.
- Durka W., *Euroregion Pomerania – koncepcja rozwoju i działania*, „Europomerania” 2000, 23 marca.
- Kamola-Cieślik M., *Polsko-niemiecka współpraca gospodarcza w ramach euroregionu Pomerania w latach 1995–2008*, w: *Pogranicze polsko-niemieckie po 2004 roku. Nowa jakość sąsiedztwa?* red. J. Jańczak, M. Musiał-Karg, Toruń 2009.
- Karpiński J., *Geneza powstania Euroregionu Pomerania – kalendarium*, „Europomerania” 2000, 15 grudnia.
- Karpiński J., *Pod naszym patronatem*, „Europomerania” 2001, nr 1–2.
- Kowalczyk I., *20-lecie Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży*, „Europomerania” 2012, nr 1.
- Kowalczyk I., Adamowska E., *Co to jest Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży?* „Europomerania” 2003, nr 6.
- Kowalczyk I., Adamowska E., *II Euroregionalne Prezentacje Gospodarcze już za nami*, „Europomerania” 2002, nr 4.
- Kowalczyk I., Lewoczko E., *Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży w Euroregionie Pomerania*, „Europomerania” 2008, nr 1.
- Leśniewska J., Świśt M., *Małe projekty w Euroregionie Pomerania*, „Europomerania” 2008, nr 1.
- Łoś-Nowak T., *Euroregiony jako czynnik kreujący tożsamość europejską. Przesłanki, możliwości, zagrożenia*, w: *Euroregiony mosty do Europy bez granic*, red. W. Malendowski, M. Szczepaniak, Warszawa 2000.
- Rozmowa z Zygmuntem Siarkiewiczem, prezesem SGPE „Pomerania”, burmistrzem Barlinka – Szczecin metropolią pogranicza*, „Przez Granice”, dodatek SGPE „Pomerania” i „Kuriera Szczecińskiego” 2013, nr XI (XX).
- Wróblewski Ł., *Polsko-niemiecko-szwedzka współpraca regionalna w latach 2007–2013 w euroregionie Pomerania*, „Przegląd Zachodni” 2010, nr 3.
- Zdanuk J., Kowalczyk I., *Bawarskie Koło Młodzieży – szkołą tolerancji*, „Europomerania” 2000, 23 marca.
- Zdanuk J., Kowalczyk I., *Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży Jugendwerk*, „Europomerania” 2000, 23 marca.

INTERNET

<http://www.euroregions.org/pl>

<http://www.pogranicze>

<http://www.pomerania.org.pl>

<http://www.schwedt.eu>

CROSS-BORDER COOPERATION IN THE EUROREGION 'POMERANIA'**SUMMARY**

The paper is an analysis of the origin of the Euroregion 'Pomerania' and its activity in 1996–2013. The Euroregion 'Pomerania' is a formalised cross-border or transnational cooperation between three contiguous regions located in Poland (Zachodniopomorskie), Germany (Mecklenburg-Vorpommern) and Sweden (Skania). The analysis includes the development of the links between the three countries in different aspects: economic, social, touristic and infrastructural, and the forms and effects of the cooperation within the Euroregion.

The paper seeks the answers to the following questions: (1) What forms of cross-border cooperation in the Euroregion 'Pomerania' were the most important ones? (2) What were the benefits of the cross-border cooperation for the Euroregion? (3) What were the difficulties in the cooperation within the Euroregion 'Pomerania'? and (4) Why did they arise?

The analysis shows that the cross-border cooperation between contiguous regions in Sweden, Germany and Poland has brought benefits of various kinds – economic, cultural, touristic and infrastructural – to all the three countries and it has decreased the disproportion in the level of development between the areas belonging to the Euroregion 'Pomerania'. The cross-border cooperation has brought the participants closer (especially the Poles and the Germans), and the communities of the Euroregion 'Pomerania' have striven to break down the stereotypes and international barriers. The development of the relations between the participating regions have been fraught with difficulties; they resulted from linguistic barriers and from a lack of basic knowledge about the history and culture of the neighbouring countries and about the social processes that were taking places there. The Swedish partner has been less active in comparison with the other two partners.

Translated by Piotr Wahl